Les lluites obreres de 1890

JOSEP OLLER I VILÁ

Veient la situació del moviment obrer berguedà de les darreres dècades hom pot tenir la creença que l'Alt Llobregat ha estat sempre una bassa d'oli, un oasi de pau social, especialment a les colònies tèxtils. Com a màxim es recorda l'alçament anarquista de 1932 a les mines de Fígols o les col·lectivitzacions de la Guerra Civil. En canvi, la realitat és força diferent, això sí, cal remuntar-se al 1890. Ara fa cent anys tot l'Alt Llobregat va viure una important onada de vagues i lockout (tancaments patronals), que a la memòria popular han restat sota el nom de «vaga del locut». Veurem com del fracàs d'aquella lluita va resultar-ne la pràctica desaparició del moviment obrer a les colònies i, de fet, a tota la nostra comarca.

Eren els primers anys d'existència de moltes colònies i encara no havia triomfat el model paternalista i clerical que ha caracteritzat posteriorment les colònies. L'historiador Miquel Izard (1) explica que les raons per a la instal·lació de colònies industrials a l'Alt Llobregat i al Ter semblen estar en una tendència a desplaçar les fàbriques cap a l'interior per tal de trobar una mà d'obra més dòcil que la de les ciutats, aquest procés devia començar cap a 1870. Malgrat aquestes intencions dels capitalistes la revolta no va pas ser absent d'aquestes colònies, almenys als primers anys. Però com explicava el periòdic *El Bergadán* l'agost de 1890 *«la táctica conservadora habrá logrado sofocar el conflicto obrero a fuerza de coacciones y latigazos»* (2). Aquesta tàctica, poc original, va aconseguir un èxit absolut.

AÑO XV. BERGA 23 AGOSTO DE 1890. NÚM. 720.

EL BERGADAN.

AUTONOMÍA. PERIÓDICO INDEPENDIENTE FEDERACION.

DE AVISOS Y NOTICIAS

Y DEFENSOR DE LOS INTERESES GENERALES DEL PAIS.

INSERCIONES. PRECIOS DE SUSCRICION. PUNTOS DE SUSCRICION.

LAS HUELGAS.

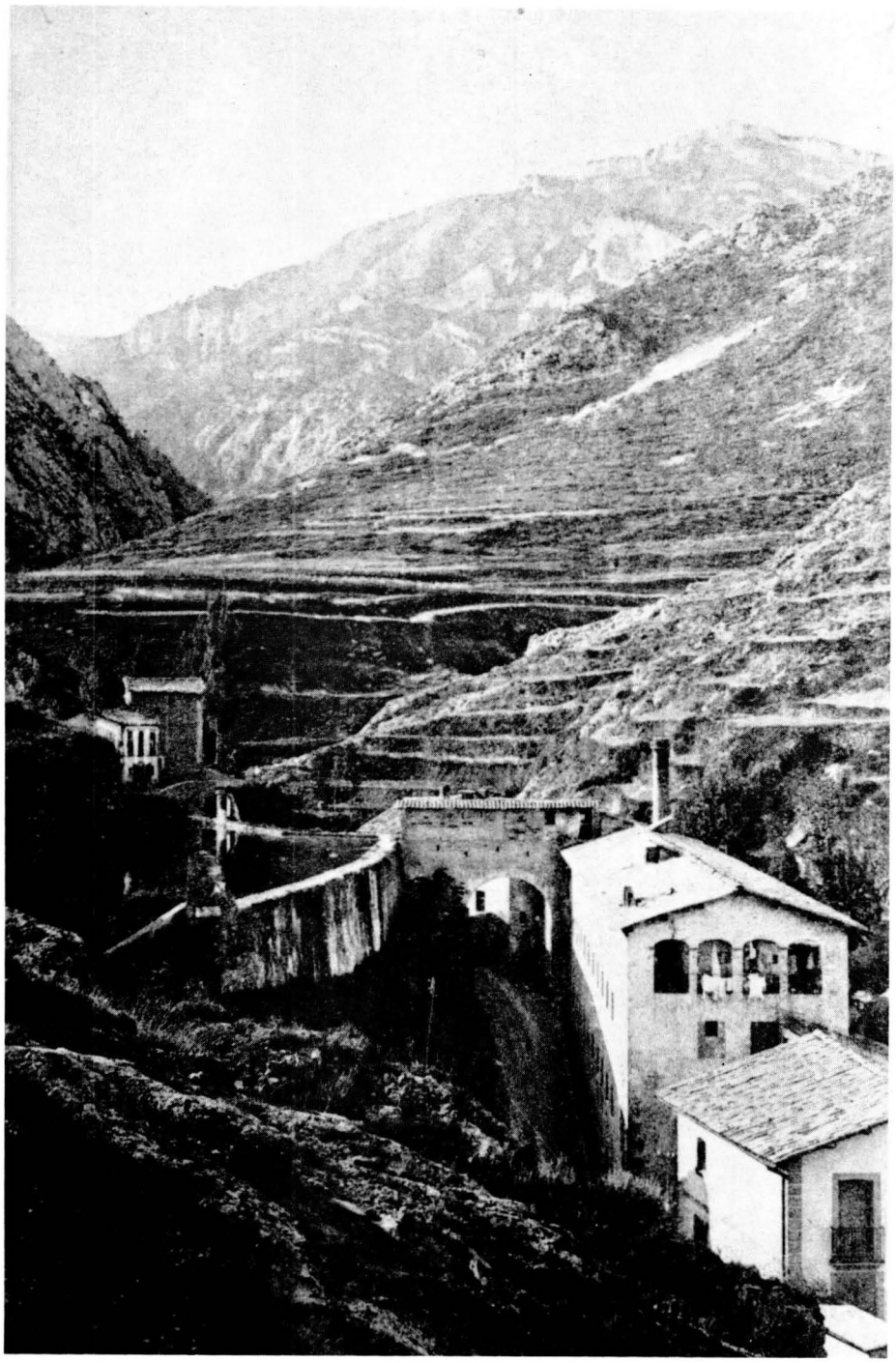
El Bergadan es feia ressò dels conflictes dels anys 1890. ARXIU

Alguns conflictes anteriors a 1890

Sembla que pels volts de la revolució de 1868 que va destronar Isabel II els locauts i acomiadaments massius van ser força generalitzats arreu del país (3), però va ser més tard, en arribar la crisi econòmica dels anys 80, que hi hagué els principals conflictes. Un dels més importants és el que explica J.M. Huertas Claveria (4) referit a la colònia Sedó d'Esparreguera que l'any 1885 va tancar portes sense que en aquells moments hi hagués cap mena de conflicte. Era una tàctica habitual dels fabricants per fer reestructuracions amb total impunitat, aprofitant l'excusa de la crisi. Quan la fàbrica va tornar a obrir els obrers estaven en una situació crítica i l'amo pretenia que s'inscrivissin de bell nou, sense cap mena d'antiguitat i treballant mitja hora més cada dia, a més de l'exigència que no s'unissin a cap societat obrera. Els obrers van mirar de resistir, però van acabar claudicant.

A l'arxiu municipal de Puig-reig (5) també hi ha informació dispersa sobre una vaga a la colònia Pons a principis de 1883 que s'allargà considerablement malgrat la presència massiva de la guàrdia civil i mossos d'esquadra i el fet que força vaguistes fossin posats a disposició judicial. Sembla que el mes de maig encara duraven els problemes perquè hi ha constància de les amenaces rebudes per una família resident a cal Biel, prop de la colònia Pons, que pretenia tornar a la feina. El 15 de maig van detenir una dona, Dolors Rodergas, per barallar-se amb una de les dones de la família d'esquirols; aquella dona ja havia estat detinguda per ser una de les dirigents de la vaga. El 30 de maig, ja sense conflicte a la fàbrica, uns desconeguts van disparar contra la fàbrica de cal Pons. No sabem si hi va haver represàlies per part de l'amo, possiblement sí, perquè el novembre de 1885 va esclatar una granada a la casa de Josep Morell, administrador de la fàbrica Pons. L'explosió no va causar ferits però és un indici d'una possible venjança contra una persona odiada i propera a l'amo.

Va haver-hi posteriorment altres «atemptats» però semblen ser més aviat fruit de lluites polítiques entre els cacics

Fàbrica de Cal Lluís Nè, un centre amb moltes reivindicacions obreres. LUIGI

locals. Per exemple el maig de 1886 va esclatar *«un enorme petardo»* (6) a casa d'Agustí Rosal, a Berga, o bé el juliol de 1889 un a casa de Ramon Alsina «Metre» (7) a conseqüència del qual van ser detinguts diversos opositors polítics de l'esmentat fabricant.

Anys de crisi econòmica

Entre 1876 i 1886 es va viure un període de prosperitat econòmica conegut com la «febre de l'or» sacsejat, però, per petites etapes crítiques. A partir de 1886 la situació és de forta crisi econòmica provocada per l'aparició de la fil·loxera que ensorra el negoci del vi, la política lliurecanvista del govern i la depressió de les financeres locals (8).

Les colònies, malgrat la seva tranquil·litat habitual, no van pas deslliurar-se de la crisi, i a l'estiu de 1886 moltes fàbriques de l'Alt Llobregat van tancar les seves portes. El diari sabadellenc *Los Desheredados* del dia 20 d'agost de 1886 (9) fa una descripció prou eloqüent de la situació: *«Toda la orilla del Llobregat, cubierta de fábricas, donde los modernos feudales de la industria han estado ejerciendo la más vil tiranía contra los obreros, dándoles jornales miserables, haciéndoles trabajar hasta diez y seis horas diarias, incluso fiestas y de noche, amurallados, con la precisión de habitar casas del fabricante y comer en cantinas que él mismo explota, toda esta orilla, paraíso burgués, va quedando solitaria con el cierre silencioso y paulatino de multitud de establecimientos productores».*

La situació laboral

Les referències sobre les colònies i fàbriques de l'Alt Llobregat parlen d'unes jornades laborals força més llargues que a Barcelona, a canvi d'uns salaris més baixos. Segons Miquel Renté (10) als darrers anys del segle passat les jornades de treball eren de 70 hores setmanals al Llobregaty, 68 a la Plana de Vic i 64 al Pla de Barcelona, tot i que la realitat era que als anys anteriors a 1890 sovint ultrapassava les 72 hores setmanals. La situació era especialment dramàtica pels infants que *«en la alta montaña de Cataluña, que comprende muchos pueblos como Berga y sus contornos, Olot y pueblos circunvecinos, trabajan catorce horas diarias (...) y tienen que andar mucho para llegar al trabajo»* (11), en aquestes condicions no és gens estrany trobar notícies d'accidents laboral, sobretot infantils, als diaris de l'època.

Les organitzacions obreres

De tots els sindicats d'aquesta època el més important va ser el de les Tres Classes de Vapor, fundat l'any 1868, que agrupava treballadors dels tres rams del tèxtil (filadors, teixidors i jornalers) (12). Tot i que va formar part de l'Associació Internacional de Treballadors, va anar-se escorant vers el marxisme, encara que pels voltants de 1887 era ja força evident el distanciament respecte del PSOE, socialista marxista. Aquest sindicat tèxtil va acabar adherint-se a la línia possibilista del socialisme (13). Malgrat la seva tàctica sovint oportunista i gremialista, amb una forta tendència al pacte amb autoritats i patrons, va assolir cap a 1890 els 21.000 afiliats.

Els anarquistes, en canvi, devien tenir una presència molt dèbil a les nostres comarques, tot i que els fabricants solien utilitzar el mot «anarquia» per qualificar qualsevol conflicte.

Contràriament, en aquests anys, devia haver-hi una certa presència marxista a través de les agrupacions de la UGT i el PSOE (fundats l'any 1888). Almenys a

Puig-reig hi havia una agrupació de la UGT: «*Los compañeros Comaposada y Colado dan cuenta de su cometido en Puigreig y manifiestan haber celebrado hallí una reunión pública con bastante animación y haber declarado la sociedad constituida. Celebraron otra de privada por la cual pudieron enterarse de la condición pésima en que se hallan hallí los obreros, por la guerra sin cuartel que hacen los fabricantes a la Sociedad y a cuantos individuos trabajan por la Sociedad y organización de los obreros*» (14). Igualment hi havia agrupació local del PSOE. Al I Congrés del PSOE (Barcelona, 23-25 d'agost de 1888) es parla de l'existència de 32 agrupacions (d'elles 16 de catalanes), entre elles trobem les de Manresa, Sallent, Navarcles i Puig-reig. En general, però, es tracta de nuclis dèbils i força aïllats de la massa obrera, sense gaire incidència en el moviment obrer local.

Treballadors de Cal Marçal, a començaments del S. XX. ARXIU

Els conflictes de 1890

Fer un seguiment exhaustiu dels conflictes –vagues obreres i locauts patronals– resulta força complicat per la dispersió de les notícies, malgrat aquestes limitacions podem fer un relat força aproximat dels esdeveniments:

22 de març: Els treballadors de la fàbrica Vintró de Manresa es declaren en vaga, davant la negativa de l'empresa de concedir-los les millores sol·licitades. Aleshores els fabricants de Manresa declaren el locaut en solidaritat amb Vintró, cosa que deixa 6.000 treballadors sense feina. La solidaritat patronal es va estendre i van tancar totes les fàbriques de Sallent a Berga (exceptuant l'Ametlla de Merola i cal Metre). La resposta obrera fou la vaga de solidaritat que afectà bona part de les fàbriques de la província de Barcelona (15).

19 d'abril: La vaga segueix arreu i la situació obrera va empitjorant ràpidament. Les Tres Classes de Vapor organitza un míting a l'Ametlla de Merola per tal d'aconseguir que els treballadors s'adhereixin a la vaga. Després de molts problemes, bàsicament amb l'amo, l'Ametlla s'uneix a la vaga (16).

20 d'abril: S'arriba a un conveni pel qual s'acorda un augment de sou del 12 % i una reducció de la jornada laboral en unes 6 hores setmanals. El conflicte acaba, doncs, amb una important victòria obrera.

27 d'abril: Al local de cal Negre de Berga hi ha un míting de les Tres Classes de Vapor que aconsegueixen que la gran majoria dels treballadors de la fàbrica de cal Lluís Nè s'afilïi al sindicat. Això serà l'origen d'un nou conflicte.

28 d'abril (dilluns): L'empresa Lluís Nè de Berga comunica als treballadors que per una falla tècnica s'ha de suspendre el treball. Els obrers ho accepten sense protestes, però en els dies següents s'estén el rumor que es tracta d'una maniobra del fabricant per acomiadar els treballadors sindicats i que els va cridant un per un. «*Conquistó algunos pocos, de 15 á 20, entre mujeres y hombres y niños y se dispuso á abrir nuevamente la fábrica*», ens diu el periòdic *El Bergadán* del 10 de maig de 1890.

1 de maig: La diada del Primer de Maig, molt temuda pels rumors de vaga general, passa sense cap conflicte.

5 de maig: A cal Nè obren la fàbrica amb els escollits per l'amo però només hi acudeixen uns 20 obrers, la majoria dones i infants, custodiats per l'exèrcit i la guàrdia civil. En sortir els obrers admesos hi hagué alguns crits, protestes i corredisses per part dels obrers acomiadats.

6 de maig: Augmenta contínuament la multitud congregada davant la fàbrica de Lluís Nè fins que «*la plaza quemada, llenóse como no se ve ni en los días de la Patum*» (17). El comandant militar de Berga intenta una mediació per evitar aldarulls i crida la Junta Obrera a la caserna on són retinguts amb diverses obreres per prendre'ls declaració, això escalfa encara més l'ambient i es convoca una vaga general a Berga pel dimecres dia 7 a la tarda.

7 de maig (dimecres): Davant les amenaces d'una aturada general a Berga s'arriba a un acord però el fabricant recorda sobtadament que té un soci a Barcelona i que l'ha de consultar i manté la fàbrica tancada fins al dissabte.

12 de maig (dilluns): Tots els obrers de cal Lluís Nè tornen a treballar, sense acomiadaments. Les Tres Classes de Vapor va pagar l'import del jornal dels dies de vaga forçosa als seus afiliats (18). Per segona vegada en aquell anys un conflicte acaba amb la victòria obrera.

Però no es van acabar aquí els conflictes d'aquell anys ja que al mes de juny en comença un altre de gran magnitud que tindrà unes conseqüències molt diferents dels anteriors.

El periòdic *El Bergadán* de 14 de juny comunica que hi ha vagues a les fàbriques de Sallent, Santpedor, Viladomiu (Gironella) i a les fàbriques Pons i Mata de Puig-reig.

La narració que fa l'esmentat diari Berguedà el mes d'agost (19) no aclareix gaire els orígens del conflicte a les fàbriques en vaga i es limita a explicar que «*Hace cosa de dos meses que los fabricantes cerraron los talleres de aquella comarca respondiendo a la paralización de trabajos de la fábrica* «Mal Pas», *situada a un cuarto de hora de Sallent*». Si això és exacte ens trobem novament davant d'un locaut patronal en represàlia per

les accions reivindicatives dels obrers. De totes maneres els fabricants van donar com a excusa pel tancament de fàbriques una suposada crisi industrial provocada per la sobreproducció, aquesta possibilitat és corroborada per Agustí Morta a les seves memòries (20): *«jo per aquell temps vaig veure tot lo que és tenda nova plena de fardos fins dalt del sostre»*. Maltrat tot sembla que en aquest conflicte hi va tenir un paper destacat la substitució del govern del liberal Sagasta per un govern conservador dirigit per Cánovas que va afavorir la voluntat dels patrons d'acabar amb les conquestes obreres dels mesos anteriors. Sembla que només la fàbrica Viladomiu va tancar per la pressió dels obrers.

Arreu els obrers van haver de recórrer als préstecs i als seus magres estalvis per poder subsistir la qual cosa va portar a situacions dramàtiques i explosives als llocs més afectats. Un exemple d'aquesta situació ens el proporciona una comunicació feta per l'Ajuntament de Puig-reig al governador civil de Barcelona (21): *«Con motivo de la paralización completa en las fábricas que radican en este término municipal, existen más de mil obreros sin trabajo y por tanto sin medio de subsistencia. No se ocultará a V.E. el estado de alarma que semejante situación produce puesto que es muy probable que no faltarán quienes aprovechen esta anómala situación para excitar los ánimos y promover algún disturbio á pretexto de buscar pan y trabajo. Empieza a notarse realmente alguna agitación que hace temer la presencia de un grave conflicto»*. Per evitar aquest conflicte que s'està covant els il·lustres regidors no troben altra solució que sol·licitar més guàrdies civils.

Durant el mes de juliol es va retornant al treball, amb una forta presència de la guàrdia civil i mossos d'esquadra, però els fabricants acomiaden arreu els membres de les juntes obreres i els associats més actius, *«entre las fábricas comprendidas desde Sallent á Gironella pasan de doscientos los operarios rechazados»*, diu el periòdic *El Bergadán*.

La resposta obrera va ser immediata i contundent, arreu es va declarar la vaga i només treballaven encarregats i majordoms amb les seves dones i alguns esquirols. Els incidents es van anar estenent arreu. A la fàbrica Comellas només treballaven 10 obrers i la guàrdia civil va carregar contra els vaguistes concentrats davant la fàbrica i es van produir força ferits i contusionats. Tot seguit s'estenen els enfrontaments i les detencions.

A Puig-reig un obrer va ser colpejat per diversos guàrdies civils i immediatament es van congregar més de 200 persones protestant i amenaçant els guàrdies.

A l'Ametlla de Merola un obrer fou «convidat» a deixar la colònia per la guàrdia civil i, posteriorment, per l'amo; com que no ho va fer, al dia següent fou detingut amb un altre obrer «por desacato a la autoridad».

Només a cal Rosal seguien treballant potser perquè funcionava bé el sistema proposat per Agustí Rosal per solucionar els conflictses socials *«esa cuestión social (...) debe resolverse con pan y hojas de catecismo»*.

Finalment, apartir del 16 d'agost començaren a obrir novament les fàbricas de Sallent a Berga, però sense admetre els membres de les Tres Classes de Vapor. Alguns indicis, però, apunten al fet que aquesta reacció empresarial no va ser general, així, per exemple a cal Pons no sembla pas que s'acomiadés els dirigents obrers (22) ja que Eudald Vilajosana –un dels fundadors de les Tres Classes de Vapor a Puig-reig– encara seguia convocant actes i reunions a l'octubre de 1890.

Les conseqüències més dramàtiques semblen haver-se produït a l'Ametlla de Merola on van ser desallotjades 28 o 30 famílies (1/3 del total) *«que foren els promotors de totes aquelles pertorbacions»* ens diu Agustí Morta a les seves memòries (23), i afegeix *«després d'això va començar el bon viure a la Colònia, com mai s'havia lograt»*, malgrat l'interès que tenen les seves memòries no s'ha de perdre de vista que és un obrer totalment identificat amb les posicions dels amos, com tota l'aristocràcia obrera local.

Les conseqüències

A més d'aquestes conseqüències dramàtiques però puntuals n'hi van haver d'altres de molt més profundes. En definitiva, el gran moviment vaguístic de 1890 va ser un fracàs reconegut pel moviment obrer i va donar als fabricants de l'Alt Llobregat l'excel·lent oportunitat de consolidar i aguditzar el sistema de colònies (24), a partir d'aleshores, el moviment obrer va perdre tota la seva força a les colònies i les vagues posteriores no van passar més amunt de Manresa, si més no, hi tenien poc ressò.

Miquel Izard insinua (25) la possibilitat que les vagues de 1890 fossin un intent dels dirigents de les Tres Classes de Vapor amb la col·laboració *«més o menys decidida dels fabricants de Barcelona i el seu pla d'acabar amb les condicions de treball que imperaven en aquella comarca i que perjudicaven tant els obrers d'allí com els fabricants del pla, molt preocupats per la competència que els feien els de l'Alt Llobregat»*. De ser exacta aquesta hipòtesi haurem de concloure que el fracàs va ser tant pels obrers com pels industrials del pla.

Sigui com sigui el fet indiscutible és que s'acabà imposant el sistema de colònies. En el cas de l'Ametlla de Merola, el millor estudiat, es va reforçar el control clerical de la vida quotidiana i així es van acabar els balls i festes organitzats pels obrers. Arreu es va anar imposant el socialcatolicisme propugnat per l'encíclica «Rerum Novarum» del papa Lleó XIII. *«Va ésser a partir del canvi del 1890 que es va assegurar l'hegemonia catòlica a la colònia»* (26).

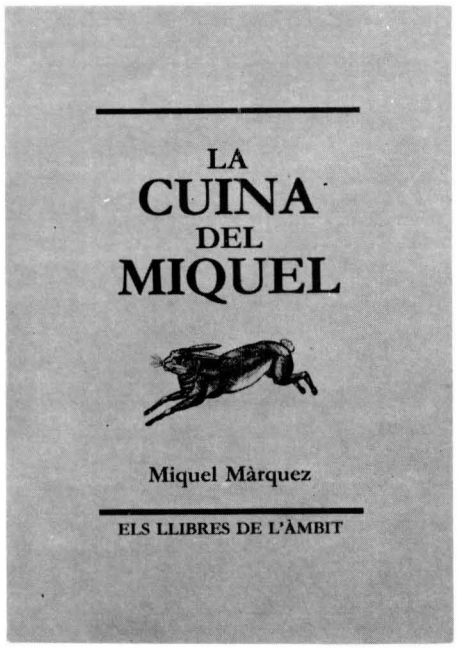
Una altra conseqüència, igualment important, fou la crisi del model sindical reformista de les Tres Classes de Vapor, que havia portat el pes de les mobilitzacions i que a partir d'aquest moment començà una davallada imparable, alhora que se'l començava a titllar de sindicat groc, venut a la patronal. El desprestigi de la línia moderada d'aquest sindicat va ser molt gran i el resultat fou l'extensió del sindicalisme revolucionari i de clase de tendència anarquista.

NOTES

1. IZARD, Miquel. «Entre la impotencia y la esperenza: la Unión Manufacturera (1872-1873)», *Estudios de Historia Social*, n.º 4, Madrid, 1978.
2. *El Bergadán*, 23 d'agost de 1890.
3. TERRADAS SABORIT, Ignasi. *Les colònies industrials. Un estudi entorn del cas de l'Ametlla de Merola*. Barcelona: Laia, 1979.
4. HUERTAS CLAVERIA, Josep M. *Obrers a Catalunya. Manual d'història del moviment obrer (1840-1975)*. Barcelona, L'Avenç, 1982.
5. Arxiu Municipal de Puig-reig: *Registro de comunicacions de la Alcaldía desde el 1.º de Enero de 1881 hasta el 1.º de Abril del año 1884*.
6. NOGUERA I CANAL, Josep. *Berga en temps del Canal Industrial (1885-1900)*. Berga, Àmbit de Recerques del Berguedà, 1989, p. 43.
7. *El Bergadán*, 20 de juliol de 1989.

8. TERRADAS SABORIT, Ignasi. *Opus cit.*, pp. 116-117.
9. Citat per HUERTAS CLAVERIA. *Opus cit.*, p. 88.
10. Citat per HUERTAS CLAVERIA. *Opus cit.*, p. 71.
11. Comisión de Reformas Sociales: *Información escrita practicada en virtud de la Real Orden del 5 de diciembre de 1883.* Grupo XV del Cuestionario. Trabajo de los niños. Escrito de don Luis Aner. Volumen II (Madrid, 1890), pp. 174-176. Citat per BALCELLS, Albert: *Catalunya contemporánea. I. (Siglo XIX)*, p. 221.
12. Sobre el sindicat Tres Classes de Vapor vegeu: IZARD, Miquel. *Industrialización y obrerismo: Las Tres Classes de Vapor (1869-1930)*, Barcelona, 1973.
13. El possibilisme era un corrent polític en el socialisme del segle XIX que es basava en què s'havia de lluitar només per allò que es veai com a possible d'obtenir de la patronal.
14. *Actas de la UGT, 1888-1892*, Barcelona, Grijalbo, 1977, p. 123.
15. *El Bergadán*, 5 d'abril de 1890.
16. Arxiu Municipal de Puig-reig: Carpeta «Reglamento de Sociedades».
17. *El Bergadán*, 10 de maig de 1890.
18. *El Bergadán*, 17 de maig de 1890.
19. *El Bergadán*, 23 d'agost de 1890.
20. *Memòries de N'Agustí Morta (1876 i 1949)*, l'Ametlla de Merola.
21. *Registro de Comunicaciones de la Alcaldía de Puigreig. Año 1890.*
22. SERRA, Rosa i VILADÉS, Ramon. *La Colònia Pons de Puig-reig (1875-1987).* Berga, Àmbit de Rercerques del Berguedà-Edicions de l'Albí, 1987. p. 72.
23. *Memòries de N'Agustí Morta (1876-1949)*, p. 43.
24. TERRADAS SABORIT, Ignasi. *Opus cit.*
25. IZARD, Miquel. *Revolución industrial y obrerismo...*, p. 105.
26. TERRADAS SABORIT. *Opus cit.*, p. 165.

Josep Oller i Vila

Els llibres de l'Àmbit: La darrera producció és un llibre gustós, per menjar-se'l. ''La cuina del Miquel'', més de cent receptes a l'abast de tothom.

Properament ''La mineria al Berguedà'', de Josep Noguera i Canal i Manuel Sistach.

''Els llibres de l'Àmbit i L'EROL els podeu trobar a les següents llibreries:

Huch, Astral, Mafalda, Avet, Grapes, Vilalta i Gonfaus a BERGA.
Guinó, Rial i Valls a GIRONELLA.
Claudi i Colillas a PUIG-REIG.
Pons a GUARDIOLA DE BERGUEDÀ.
Els Barrufets i Rosell a BAGÀ.
Diaris Lillet i Boixader a LA POBLA DE LILLET.
Ramon Soler a CASSERRES.
Mateu Fité a L'AMETLLA DE MEROLA.
E. Obradors i Estanc a NAVÀS.
Utopia a SALLENT.
L'Arca a PRATS DE LLUÇANÈS.
Palau a PUIGCERDÀ.
Xipell i Parcir a MANRESA.
Quera a BARCELONA.

